

אשכולות

העלון השבועי של תלמידי ישיבת "כרם ביבנה".

"לזכר עולם יהיה צדיק" לע"נ מנח ראש הישיבה הרב חיים יעקב גלתינצ' זצ"ל בן הרה"ח ישראל אלעזר זצ"ל (תהלים קי"ב).

פרשת וירא

ט"ו במרחשוון
ה'תשע"ב
גיליון מס' 194
(שנה שישית)
זמני השבת

ת"א	16:21	הרלקת נרות
י-ם	16:02	
צאת השבת	17:21	17:20

לעילוי נשמת

מרית רבורה בן ע"ה
בת ר' אהרן ז"ל
נלב"ע ב' בסיון תשע"א
ת.נ.צ.ב.ה.
הקודש ע"י משפחת יוסקוביץ

למי הקב"ה אוהב?

ר' שאול-אלעזר שגלר

בדרך כלל נהוג בפרשת וירא לדבר בפרשת העקידה החותמת אותה, ובצדק. בקשת זכור לנו עקדת יצחק' תופסת מקום מרכזי מאוד בתפילותינו ובקשונותינו, ועם ישראל לדורותינו נזכר לטובה לפני הקב"ה בזכותה, כיום הדין ובכל יום. אולם אנו ננסה לשם שינוי להאיר סוגיית אחרת, מראשיתה של הפרשה, וביאור זה יהיה בו גם כדי לשפוך מעט אור יקר על גודל מעלתו של אבינו' בעומדו בניסיון העקידה.

דו' שיה' -אם אפשר להתבטא כך, נערך בתחילת הפרשה בין הקב"ה לאברהם אבינו. דיון' מזור ותמוה מאוד. אאע"ה כביכול 'מתוכח' עם הקב"ה ומנסה ללמד זכות על אנשי סדום, ובכך לבטל את הגזירה שנגזרה עליהם. מבקש א"א מהקב"ה, שאם נמצאים בסדום מספר מסוים של צדיקים - יחוס עליהם הקב"ה, ולא יפגע כלל במקום כדי שלא ימותו גם אותם הצדיקים. בהתבוננות קלה צפות ועולות מאליהן כמה שאלות:

ראשית, אם לא"א ברורה כל כך ההנחה הפשוטה ש-"חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע... השופט כל הארץ לא יעשה משפט", - אם כן מדוע צריך אברהם לשאול את הקב"ה אם קיימים בסדום צדיקים? הרי לא ייתכן שיהרוג הקב"ה צדיקים עם רשעים בלא משפט!

אולם השאלה העיקרית היא - מה הקשר? וכי משום שישי בערים אלו צדיקים בוודאי - משום כך ראוי לרחם על כל המוני הרשעים וישיבי הערים הללו, ממלכות הרשע, ולהשאירם בחיים? (ולא היו אלה כפרים קטנים ומעוטי אוכלוסין. שהרי מושליהם היו 'מלכים', והיה להם די צבא כדי להעז ולצאת למלחמה נגד אימפריית 'ברית המלכים' ששלטה בכל האזור, והכחה אף עמים עזים כרפאים, האימים, הוויים ועוד). מה פתאום שבגלל עשרות בודדות של צדיקים יימנע השם מלהעניש את אלפי או רבבות (אם לא יותר) הרשעים השוכנים שם? ואיך בקשה בלתי סבירה זו יכולה להתלות בנימוק של 'חלילה לך... להמית צדיק עם רשע'? לכל היותר יכל אברהם לבקש על סמך נימוק זה שימלט משם הקב"ה את כל הצדיקים שבערים, אך אין בדבריו של אברהם שום סיבה לחוס על כל השאר, וכל הדין המספרי לכאורה מיותר!

הרש"ר הירש כותב ביאור חדש ומופלא לבקשת אברהם, שגם אנו לפי ערכנו יכולים וצריכים לקחת ממנו הרבה מאוד הדרכה בעבודת השם ישרה. כהרגלו, מסב הרש"ר הירש את תשומת ליבנו אל המילה המדויקת בה משתמש אברהם בבקשתו לכל אורך ה-'דיון' ובה גם עונה לו הקב"ה: 'לספות'. הוראתה של מילה זו איננה זהה להוראת 'להמית'. אדם שנספה איננו בהכרח אדם שנהרג, אלא אדם שנפגע מהשלה צדדית של רעה שלא היתה מכוננת אליו. כך לדוגמא מהיר 'מרע"ה את בני' "סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה, ואל תגעו בכל אשר להם, פן תספו בכל חטאתם". לאאע"ה פשוט וברור שלא ייתכן כלל שהקב"ה ימית צדיק בלא שחטא, אולם מבקש הוא ללמד זכות על כל אנשי סדום באמצעות טענה נוספת ומחודשת. אין א"א מבקש שלא תישחת סדום 'בגלל' הצדיקים שבתוכה - וכי איזו מין סיבה היא זו?, א"א מבקש מהקב"ה שישא למקום 'למען' הצדיקים שבתוכה. 'בשבילם', ולא 'בגללם'. א"א מתאר את עצמו לו ישב בסדום, ודאי שלא היה שוקט על שמריו לנוכח העול הנורא השולט בראש כל חוצות. פשוט לו לאאע"ה שאותו צדיק שבסדום ודאי עושה ככל יכולתו כדי לשנות את המצב. אם בשיחות, אם בבקשות, בדוגמא אישית או בתפילות ותחינות ממעמקי ליבו שיעזור ד' שישוכו מרעתם. בהשחתת והריגת כל שאר אנשי העיר, טוען א"א, הרי שגם אותו צדיק - אף אם לא ייהרג - יספה. הרעה תפגע בו ותכאיב לו אנשות, שאותם אנשים, שכל כך אכפת לו מהם, וכל כך ניסה והשתדל לשנותם - הושמדו כולם. גם בפגיעה זו בצדיק, טוען א"א, יש להתחשב.

ונראה לי לדייק לפי דרכו של הרב הירש, שאין א"א טוען 'חלילה לך מהמית צדיק עם רשע' והיה כצדיק כרשע, אלא 'חלילה לך מעשות כדבר הזה' להמית צדיק עם רשע... המילים המיותרות לכאורה, מלמדות אותנו כדברי הרש"ר, שלא חשש א"א שהם יומתו, אלא טען שגם הריגת שאר אנשי העיר - יש בה כדי לפגוע קשות באותם צדיקים, והרי זה 'כדבר הזה', דהיינו: כאילו חס ושלום ימית הקב"ה צדיק עם רשע, והצדיק יפגע כרשע מחטאין.

מלבד זאת שפירוש הרב הירש מסביר נפלא איך יש בכח טענתו של אברהם אבינו לבקש רחמים על כל בני הערים, ומלבד הדיוק הנפלא במילים 'ספסה' ו-'למען', מוסיף הרב הירש עוד דיוק עצום. אברהם אבינו שואל: "אולי יש חמישים צדיקים בתוך העיר, האף תספה ולא תשא למקום למען חמישים הצדיקים אשר בקרבה?", ולכאורה, כפילות זו מיותרת היא. והתמיהה אף מתעצמת שבעתיים בתשובת הקב"ה - "אם אמצא בסדום חמישים צדיקים בתוך העיר ונשאתי לכל המקום בעבורם!"

לא! ואמר הרב הירש, אין כאן כפילות כלל. המילים 'בתוך העיר' אינן מציינות את מקום הצדיק, אלא את בניו. למען צדיקים לעצמם, יודע גם א"א את הצלת העיר. הצלת המקום. אולם, אולי -מקוה אברהם- נמצאים בסדום חמישים 'צדיקים בתוך העיר', כאלו שמעורים ומנסים להשפיע. עבור צדיקים כאלה - מבקש א"א את הצלת העיר. [ונראה לי להוסיף בשולי דבריו, שפירוש זה מדויק באופן נפלא גם בהמשך הפרשה, ותפילתו של אאע"ה לא שבה ריקם. הנה כשבאים המלאכים לסדום, אינם פונים להציל 'רשימת צדיקים', אלא פונים ללוט ואומרים לו: "עוד מי לך פה, חתן ובניך ובנותיך הוצא מן המקום". ואם רשעים הם? אין זה משנה כלל! לוט, 'הצדיק שבסדום', אמנם לא היה כמותם צדיקים שביקש אאע"ה. מכלל בני העיר - לא היה אכפת לו, אבל ממשפחתו הקרובה כן. רשימת ההצלה הינה אפוא - 'מי לך פה'. וכן בהמשך: "קח את אשתך ואת שתי בנותיך הנמצאות פן תספה בעוון העיר" - פן תספה, לא פן תספו. קח גם אותם, כדי שלא תפגע אתה!

והדברים מתקשרים מאליהם לדבריו היסודיים של המס" בסוף פי"ט: "ואמנם עוד עקר שני יש בכונת החסידות, והוא: טובת הדור. שהנה ראוי לכל חסיד שיתכון במעשיו לטובת דורו כולו, לזכות אותם ולהגן עליהם... שאין הקדוש ברוך הוא חפץ באבדן הרשעים, אלא מצוה מטלת על החסידים להשתדל לזכותם, ...דהיינו שיתפלל... וללמד סגוריא, ...כי אין הקב"ה אוהב אלא למי שאוהב את ישראל, וכל מה שאדם מגדיל אהבתו לישראל, גם הקדוש ברוך הוא מגדיל עליו, ואלה הם הרועים האמיתיים של ישראל שהקב"ה חפץ בהם הרבה".

עתה, כשאנו רואים את גודל אהבתו העצומה ורגישותו של א"א לכל בריה, ואף השפלה ביותר, שלא תפגע, נוכל להבין מעט יותר עד כמה נורא היה הניסיון שנחנסה בסוף הפרשה. [מובן שקיצרנו במקום שאמרו להאריך, ומומלץ לעיין בדברי הרש"ר הירש במלואם. כמו"כ מומלץ מאוד לעיין איך מסביר בהמשך הרש"ר את הדין סביב המספר]. ואף אנו, רועי של אברהם, נשתדל ככל יכולתנו לגעת בקצות דרכיו ומידותיו, באכפתיות ובאהבה עזה לזולת ולעמ"י בפרט, ולשאוף לגדול ולהיות נמנים עם 'הרועים האמיתיים' שהקב"ה חפץ בהם הרבה.

מקוון ויצא לאור ע"י ישיבת "כרם ביבנה" גזבוב, מקומץ ומאיוג נגן אשכולות אגב: Eshckolot@Gmail.Com

מקוון ויצא לאור ע"י אג"מ מ"ש"ב באג"מ באינטרנט: www.KBY.org עורך: מרדכי שחר. נא לשלוח את קצוותי פאטיון. 2012 סרפי: מרא און וארזכי שחר.

חזקת שלוש שנים – סיבה או סימן?

המסכת **שניא מזוז (ג)**

ובאמת שרשי" בכתובות(ד' יז: ד"ה "שני חזקה") כותב במפורש כדברי הרא"ש וז"ל:

שני חזקה. שלש שנים שתיקנו חכמים לכל מחזיקים בקרקע⁶

ונראה להביא ראיה לכך בדברי הריטב"א-הריטב"א(ד"ה חזקה) דן מה קורה אם לשמעון יש חזקת שלוש שנים על שדה מסוימת אך הבעלים הקודמת התיישב על הקרקע(לאחר השלוש שנים) האם שמעון יוכל להוציא את הבעלים הקודמים מהקרקע? והביא שיש מי שאומר⁷ שלא, מפני שהחזקת שלוש שנים אינה מועלת "אלא לאוקומי ארעא ביד המחזיק כשהוא בתוכה אבל להוציא מיד אחרים לא מהניא" ואם החזקת שלוש שנים הינה סימן שהשדה הינה של שמעון מאי שנא אם המערער מחזיק בקרקע עכשיו או ששמעון מחזיק?הרי השדה הזו היא של שמעון! אך אם נגיד כדעת רש"י אתי שפיר,חכמים תיקנו שהשדה תהיה של שמחזיק שלוש שנים רק היכא דהוא מחזיק בשדה אך להוציא את חבירו מהשדה לא תיקנו, [אמנם הריטב"א חולק על דעה זו אבל לא בגלל שסובר שהשדה שייכת לשמעון אלא "דאם כן יכנס שם המערער שיש לו עידי אבות ויטרוק גלי באנפיה ובטלת כל החזקות.."] והריטב"א אזיל לשיטתיה שבביאור ההשוואה בין שור מועד לחזקת שלוש שנים כתב כרשי" וז"ל ("ד"ה "משור"):

"בשלוש נגיחות בלבד קם ליה בחזקת מועד..אבל הכא כיוון דבשלש שנים קם ליה בחזקת לוקח"

השלוש שנים יוצרות את המציאות שהשדה יעבור בעלות⁸. בדרך אגב לעיל הקשינו בדעת רש"י איך חזקה מוציאה ממון שהרי אפילו רוב לא מוציא ממון, וקושיא זו הקשו האחרונים על הגמ' בד"ה. דאיתם התם "אמר ר"ל הקובע זמן לחבירו ואמר לו פרעתין בתוך זמני אינו נאמן ולוואי שיפרע בזמנו" כלומר אם אדם הלווה לחבירו הלוואה לשנה ולאחר שנה כשדרש את כספו טען הלווה שפרע את החוב לא יהיה נאמן ויצטרך לשלם שוב, ומקשים האחרונים הרי חזקה לא מוציאה ממון (כדבורא לעיל)

החת"ס והשערי יוסר תירצו⁹ שהחזקה שאין אדם פורע תוך זמנו הינה חזקה חזקה כ"כ עד שהיא כמו אגן סהדי משום שכולם (או לפחות רוב גדול) פורעים רק לאחר שנגמר הזמן, וא"כ אע"פ שבדרכי רוב לא מוציא ממון רוב גמור שזכה כן מוציא ממון. אך דבריהם דחוקים משני טעמים: בלשון הגמ' כתוב "חזקה לא עביד איניש.דפרע בגו זימניה." ולפי דבריהם היה צריך לכתוב "ד'רובא דאיניש לא פרעי בגו זימניה"¹⁰ ועוד קשה שהרי אביי ורבא סוברים שיכול להיות שאדם יפרע תוך זמנו וקשה להגיד שחולקים במציאות האם אגן סהדי שלא יפרעו בתוך הזמן או שיכול להיות שיפרעו בתוך הזמן¹¹ ועוד קשה דאם החזקה הינה כ"אגן סהדי" מה הגמ' מסתפקת מיגו נגד חזקה¹²?

אך נראה להגיד¹³ ששאלתם כלל לא מתחילה, החזקה לא מוציאה ממון,אלא מכיוון שהלווה אמר "פרעתין תוך זמני" וכל טענה של פרעתין מורכבת משני טענות- לוויית ממך + פרעתין לך, החזקה רק גילתה שהטענה שפרעת איננה אמנה משום שחזקה אין אדם פורע תוך זמנו ומ"מ הטענה הראשונה של המלווה הוא לוה עדיין נשארת וא"כ הלווה חייב לשלם מדין הודאת בעל דין, והודאת בע"ד כמאה עדים דמי. ובמילים אחרות החזקה איננה סיבה לתשלום כפי שהבינו החת"ס והשערי יוסר אלא סימן שהלווה שיקר בטענתו השנייה.

⁶ וכן דעת הנמר"י בד' כט. ודעת הקצות והתניבות(סי' קמ" ס"ב ק"ג) בהתאמה.
⁷ וכן דעת המאירי בב"ק קיב: ד"ה כבר (הובא ב"מהדיר" על הריטב"א).
⁸ אע"פ ששוב נוכל לחלק ולהגיד שהריטב"א כתב זאת ע"פ דעת רבנן ששלוש שנים לא מידהר בשטר ובשיטתם סובר שהחזקת שלוש שנים הינה מדרבנן אך לגבי שור סובר שזה מדאורייתא, אבל לא נראה כן שסתם דבריו על המשנה מבלי לחלק.
⁹ החת"ס בחידושי ד' ה: ד"ה "מי אמרינן" והשערי יוסר בשער ג' פ"ג ד"ה "ובתוס' "
¹⁰ אמנם בשערי יוסר כתב לתרץ שהגמ' נקטה לשון חזקה משום שדבר זה מוחזק לנו מסבא(ולכן הוא סוג של אגן סהדי) ואינו נובע מרוב רגיל, אך דבריו נראים לי דחוקים.
¹¹ אמנם ניתן להגיד בדוחק שר"ל סובר אגן סהדי ואביי ורבא סובר שחזקה שאין אדם פורע בתוך הזמן אבל ישנם מיעוט שכן פורעים והרי חזקה לא מוציאה ממון ולכן לא יצטרך לשלם שוב.
¹² אמנם בשו"ע סי' עח' הובא מרדכי שממנו משמע שהחזקה של אין אדם הינה אגן סהדי, ועיין שם בגר"א שמקשה שם שא"כ מה הגמ' מסתפקת מיגו נגד חזקה.
¹³ ויש לכך "הסכמה" מהרב דוד קב שליט"א.

ישנה חקירה ידועה כיצד שור תם הופך להיות שור מועד? ניתן להגיד ששור שנגח שלושה פעמים נעשה שור מועד וצריך לשלם נזק שלם ואפשר להגיד ששור שנגח שלושה פעמים התגלה למפרע הוא שור נגחן(גנים עצבניים) ולכן משלם נזק שלם² או במילים אחרות האם הנגיחה השלישית הינה סיבה להפוך את השור למועד או שהיא סימן לכך שהשור נגחן³ ולכאורה ניתן לפשוט חקירה זו מסוגיין בריש פרק "חזקת הבתים"

המשנה בריש חזקת הבתים אומרת כי חזקת הבתים והבורות וכו' שלוש שנים,ומסבירה הגמ' שהמקור של השלוש שנים הוא משור המועד "מה שור המועד כיוון שנגח ג' נגיחות נפק ליי מחזקת תם וקם ליה בחזקת מועד ה"נ כיוון דאכלה תלת שנין נפק ליה מרשות מוכר וקיימא לה ברשות לוקח" כלומר הגמ' משווה בין חזקת שלוש שנים להעדאת שור א"כ לכאורה היה נראה לפשוט שכמו שאם אדם החזיק בשדה חבירו שלוש שנים אזי אנתנו אומרים שמתמא השדה שלו כך בשור המועד אם נגח שלוש פעמים מסתמא השור הזה הינו שור נגחן ונראה שנח' בכך רש"י ותוס' - רש"י מסביר את ההשוואה כך(ד"ה משני")

"שלש שנים מפקי לה מחזקת מרה קמא... אתיא חזקת שלש שנים ומוקי לה ברשותיה" ובר"ה "התם" "נהי דגמרינן שלש שנים משלש נגיחות כי היכי דמפקי הני מחזקה הני נמי מפקי מחזקה"

כלומר השלוש נגיחות\שנים מוציאים ממצב X למצב Y. אך תוס' חולק וכותב (ד"ה עד)

"מה התם הוחזק נגחן ה"נ הוחזק שתקן.. דס"ד דמקשה דהכי יליף מה התם מכי נגח ג' פעמים נפק ליה מחזי נזק לנוק שלם ה"נ כיון שאכלה שלש שנים ולא מיחה נפקא ליה מרשות מוכר לרשות לוקח (כדברי רש"י) אע"ג דמילתא בלא טעמא הוא"

ובע"ב (ד"ה "אלא")

"מה התם בשלש נגיחות הוי בחזקת נגחן הכא נמי כיון דאכלה שלש שנים ולא מיחה הויא בחזקת שלא ימחה עוד"

תוס' מביא את דעת רש"י כ"מילתא בלא טעמא" ומלשון התוס' קצת משמע שהבין שהחזקה הינה למפרע (שכותב בלשון עבר "הוי,הוחזק)

א"כ רואים שישנה מח' כפולה שהיא בעצם מח' אחת בין רש"י לתוס' לגבי שור מועד ולגבי חזקת שלוש שנים האם זה סיבה או סימן,רש"י הבין סיבה ותוס' הבין סימן-ולכאורה דעת רש"י הינה תמוהה,למה שהחזקת שלוש שנים תגרום לכך שהשדה תשנה סטטוס?! בפשטות חזקת שלוש שנים הינה סימן להגיד שהשדה הייתה של מי שמחזיק בה כעת, מזה שהמערער לא מיחה שלוש שנים כפי שכותב תוס'.

ובכלל שיטת רש"י בסוגיה קשה,רש"י בד"ה "ומשני" כותב כך

"אמרינן שלש שנים מפקי לה מחזקת מרה קמא דאמרינן דלמא כדאמר אינו זה אומר לקחתיה ממך וזה אומר גזלתיה ממני ואין אנו יודעין האמת עם מי אתיא חזקת שלש שנים ומוקי לה ברשותיה ואמרינן דלמא קושטא הוא דקאמר.."

ישנו ספק למי להאמין באה חזקת שלוש שנים ואו דילמא המחזיק אומר אמת! ? גם לפני החזקת שלוש שנים אולי המחזיק אמר אמת כפי שרשי" כותב בעצמו שאין אנו יודעים למי להאמין!

ועוד ניתן להקשות על דבריו שהרי בממון אין הולכים אחר הרוב(כדעת שמואל בב"ק מו. וכך ההלכה) א"כ איך מוציאים ממון ע"פ חזקה? והרי גמ' מפורשת בקדושין פ. שרוב עדיף מחזקה ואם רוב לא מוציא ממון כ"ש שחזקה לא מוציאה ממון (בשלמא לפי תוס' שפיר שהחזקה לא מוציאה את הקרקע אלא מגלה שהשדה הייתה שייכת לו מעיקרא,אבל לפרשי" שהחזקה מוציאה קשה)⁴

ונראה לבאר את שיטת רש"י ע"פ דברי הרא"ש בסוגיה(סי' א'), הרא"ש מחדש שחזקת שלוש שנים הינה מדרבנן וז"ל:

"ותיקנו חכמים שאם יביא עדים שאכלה שלוש שנים..."⁵ עכשיו נוכל להבין את שיטת רש"י,רש"י סובר כרא"ש שחזקת שלוש שנים הינה מדרבנן,מפני שישנה סברא חזקה להגיד שהמחזיק צודק, א"כ תיקנו חכמים שהשדה תשאר אצלו,לא מפני שהשלוש שנים זה סימן שהשדה הייתה שלו אלא מפני שהשלוש שנים שהחזיק בקרקע יוצרות אומדנא חזקה שהשדה שייכת למחזיק וא"כ השלוש שנים הם הסיבה שהשדה עוברת למחזיק ולא סימן,ולכן רש"י כותב דילמא קושטא הוא דקאמר,אין וודאות שהאמת עם המחזיק אלא-אולי,ככל הנראה האמת איתו. וא"כ מה שהקשנו איך חזקה מוציאה ממון לא מתחילה,שאה"נ כעיקרון היא לא מוציאה והכא זה תקנת רבנן.

¹ חלק גדול מן המאמר נתלבן ונתחדד יחד עם חגי נוטה בסדרי צהרים.
² מי שלמד בישיבה שנה שעברה וודאי מכיר את החקירה הנ"ל (מי שהיה בשיעור של הרב שטרן כ"ש שזוכר).
³ ידוע המשל של הרב בוכריס שליט"א על סיבה וסימן, אם כל בוקר בשמונה בבוקר הבנק נפתח ובדיוק באותו זמן האוטובוס עוצר בתחנה, ניתן להגיד שהאוטובוס הוא הסיבה לכך שהבנק נפתח משום שמנהל הבנק מגיע באוטובוס (למרות שאני לא מכיר מנהלי בנק שנוסעים באוטובוסים) וניתן להגיד שגם נהג האוטובוס וגם מנהל הבנק הינם דייקנים "ייקים" ומגיעים בדיוק בשעה שמונה,וא"כ האוטובוס איננו סיבה אלא סימן.
⁴ ועיין בד' ה. שם אומר ר"ל דחזקה אין אדם פורע חובו בתוך זמנו ואם טען ששילם בתוך הזמן יצטרך לשלם שוב,והאחרונים שם מקשים את הקושיא הנ"ל ולקמן נבארה.
⁵ אמנם הרא"ש כותב זאת ע"פ המסקנה בדעת רבנן ששלוש שנים זה בגלל שאדם נוהר בשטרו שלוש שנים טפי לא מידוהר,אבל ניתן להגיד כן גם בשיטת רבי ישמעאל שלמד זאת משור מועד.

מזל טוב!
לר' איתי שוהם, להולדת בנו.
לרונאל בן-סימון (ה'), לאירוסיו.

פנינים

משולחן גמלה

שופר אילו של יצחק

זאב זעפרני (א)

ב. אברהם כן שרף את הקרניים. אבל מכיוון שהיה האיל זקן ונתקשו קרניו, לא שלט בהם האור. וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל שאם כבר עלו על המזבח ונתפקעו, לא עולים שוב. בספר "גן-רוה" מביא חיזוק לשיטת "אור-החיים" מהפסוק: "...והנה איל אחר נאחו בסבך בקרניו וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו...". מדייק "גן-רוה": למה לא נאמר "ויקחהו ויעלהו"? אלא- ויקח אברהם את האיל- ויקרינו נשארו בסבך ואח"כ הקדישו. אלא שלפי התירוץ הזה צריך להבין: מה מיוחד בקרניים האלה שדווקא בהם הקב"ה תקע בהר סיני ויתקע לעתיד לבוא? הרי זה לא שופר מיוחד אלא של סחם איל, ולא שופר אילו של יצחק? ובאמת אפשר לדייק מדברי הפרקי"ר אלעזר שהמיוחד בקרניים הוא שהם נבראו מששת ימי בראשית וכן השמשות, אבל כאמור אין זה שופר אילו של יצחק זצ"ל. ונראה לתרץ בפשטות ע"פ יסוד המובא בשו"ע: פסק בשו"ע סימן תפ"ו ס"ה: "המודר הנאה מן השופר- אחד תוקע בו והוא יד חובה". והטעם: מכיוון שאין לו בכך הנאה. אומנם יש לו הנאה מעצם קיום המצוה- אבל הנאה רוחנית לא מקרי הנאה. מדייק הכלב: "שאחר תוקע, אבל הוא לא יתקע". וההסבר בדבריו: מכיוון שאם הוא יתקע, יתגאה בזה ונמצא שיש לו הנאת הגוף, ולכן הוא לא יתקע. לקב"ה בודאי אין יצר של גאוה. אם כן, אין לו הנאה מתקיעת השופר- אז גם אין בכך איסור מצד מעלה. עוד נראה לתרץ בפשטות, דהרי כאשר אדם מקדיש קרבן הוא נהיה שייך לגבוה-וממילא מותר לגבוה לתקוע בשופר בהר סיני ובימים ההוא. שיבוא מהרה היום ההוא שנשמע את שופר ימינו של אילו של יצחק.

וישא אברהם את עינו וירא והנה איל אחר נאחו בסבך וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו
איאת בפקרי רבי אלעזר, וז"ל:
"איל שנבאר בין השמשות לא יצא ממנו דבר לבטלה ... קרניו של איל: שמאל-תקע בו בהר סיני, שנאמר: ידיו קול השופר הולך וזוק. קרן ימין שהוא גדול משל שמאל- עתיד הקב"ה לתקוע בו לפניה לבוא, שנאמר: ויהיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול"
איאת בגמרא במסכת ר"ה דף כ"ח ע"א: "שופר של עולה- לא יתקע בו". ומבאר בגמ' שלא יתקע משום מעלה. וא"כ, לכאורה קשה: איך הקב"ה תקע בשופר בהר סיני ואיך יתקע בו ביום ההוא? וכבר העלה ח"ן ה"יום תרועה" בגמ' שם.
ומתוך: איסור מעלה פורקע לאחר זריקת הדמים. והראיה לדבר, דהרי לאחר זריקת הדמים שייכי לבתנים- אבל דבהאי זימנא לא הוו כתנים, אז הקב"ה לקח את הקרניים.
על הפסוק: "במשותף חיובל המה יעלו בהר" מפרש"י: "...ושופר אילו של יצחק היה". שואל הרמב"ן: הרי קרבן עולה שרופים גם את הקרניים, כדאמרין בובחים: "והקרניים והטלפים בזמן שהם מחובבי יעלו". א"כ, הקרניים בכלל נשרפו- ואיך תקעו בהם בהר סיני? מתרץ הרמב"ן: לאחר שנשרפו גבל הקב"ה את האפר למה שהיה.
הי שרף את הקרניים? קשה לעניינו: לפי דברי הרמב"ן והגמ' בובחים- איך אומר ה"יום תרועה" שאברהם לא תקע את הקרניים?
ה"אור-החיים" מתרץ לקושי זה ושוני תירוץ:
א. אברהם הוריד את הקרניים לפני שהוא הקדיש את האיל לעולה. ממילא, לא חל עליהם קדושת עולה וממילא גם אין מעילה- ואין בזה משום מום באיל.

פנינים

משולחן גמלה

אף תפילה אינה נאבדת!

לע"נ הרב בנימין אייזנר זצ"ל, בוגר מחזור תשכ"ג, שמסר שיעורים באמונה במשך רבות בשנים בשיבתנו.
נתן קוטלר (ח')
אך הרעיון שהתפילות מצטרפות לא נכון רק לגבי הכלל ולגבי התקדמות תהליך הגאולה, אלא גם לגבי הפרט ולגבי התקדמותו האישית. הגמרא במסכת ברכות (דף ל"ב ע"א) ממחישה רעיון זה:

"אמר ר' חמא בר חנינא: אם רואה אדם שהתפלל ולא נענה- יחזור ויתפלל. שנאמר: יקח אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'".

אם באים בגישה תכליתית, אולי תמהים: מה התועלת להתפלל שנית אם התפילה הראשונה לא נענתה? אלא, שאנחנו אומנם לא יודעים בדיוק איך התפילות פועלות על הנפש שלנו ואלו כוחות הן מגלות ומפתחות, אבל אנחנו כן מאמינים שכל תפילה היא משמעותית ומניחה אבן נוספת בבניין הרוחני של האדם.
הרב קוק מסביר בעין איה (שם) שמטרת התפילה היא לרומם את האדם מבחינה רוחנית, אך לפעמים לא די בתפילה אחת כדי לפעול על עומק הנפש. הרב קוק כותב שלעיתים צריך כמה וכמה תפילות שיתפרו זו לזו כדי שביחוד הן יביאו להתקדמותו של האדם. ולכן האדם צריך לחזור ולהתפלל כדי להוסיף עוד אבן בבניין הרוחני שלו. וכשהאדם מבין זאת הוא אינו מתייאש אם אינו רואה תוצאות בשטח, אלא מתמלא בתקוה ובמוטיבציה להמשיך ולהתקדם. וז"ל:

והנה כן היא המידה באדם, כשהוא עושה פעולות ואינו בא בהן למטרתו מתחלה ללבב, אבל כשיודע שכל פעולה תקרבה למטרתו אלא שלפי רוממות המטרה צריך הוא יריבי פעולות, לבבו מתאמץ להוסיף בעבודתו"

(עולת ראיה ח"א עמ' כה סעיף ב).
הרב בנימין אייזנר זצ"ל כתב בסיום הצוואה שלו את הדברים הבאים על התפילה:
"אם לא אוכה לנס, לא יריבתי ימים, הנני מבקש מן הרובים בזמן ההלוויה שיוכירו את דברי קודשו של הרב קוק זצ"ל בעולת ראיה חלק א' עמוד י"ב: 'אי אפשר לתפילה שלא תעשה את רישומה. אם היא פועלת את פעולתה על פי המטרה הפרטית המסוימת שלה, או מסכבת דרכים רבים ומסוככים- אלה הם מנפלאות תמים דעים'. אף תפילה אינה שבה ריקם מלפניו".

רבי נתן, תלמידו הגדול של רבי נחמן מברסלב מעלה שאלה מעניינת. התורה מתארת את תפילתו של אברהם להצלת סדום באריכות גדולה מאוד (10 פסוקים!) שלא מצינו כדוגמתה בשום מקום בתנ"ך. עובדה זו מעלה תמיהה: תפילתו של אברהם לכאורה לא הניבה תוצאות וסדום נהפכה. ולכן מדוע התורה האריכה כל כך בתיאור מאורע שנראה שלא השפיע במציאות? מה המסר העומד מאחורי התפילה הזאת?
כהרגלו, רבי נתן מלמד אותנו יסוד רוחני גדול מאוד:

"כי אף על פי שאברהם לא פעל בקשתו להציל את סדום מגזירתם, אף על פי כן תפילתו אינה נאבדת, וגם באמת פעל הרבה מאוד, כי זכות תפילתו להציל את סדום פעלה שעל ידי זה ניצול לוס חורנו שמהם ישתלשל ויצא התנוצצות דוד משיח"

(ליקוטי הלכות הל' מתנה ה, כח).
לפעמים אנו מתפללים ומזוילים דעות לביטול גזירה או לרפואת חולה ולא תמיד רואים תוצאות. אבל זה לא אומר שהתפילה לא השפיעה, אלא "חוק שימור אנרגיה" נכון לא רק בפסיקה אלא גם ברוחניות: רבי נתן מגלה לנו שאף תפילה אינה נאבדת. אולי לא תמיד התפילה פועלת בדיוק כפי שאנו רוצים ולפעמים לא רואים בעין תוצאות בשטח, אבל כל תפילה פועלת ומשפיעה. התפילה משנה לטובה את המתפלל (ראה עולת ראיה ח"א עמ' כ"ד סעיף א) והיא גם משנה לטובה את המציאות בדרכים נסתרות ומופלאות. התפילה של אברהם אולי לא הצילה את סדום, אבל בזכותה נולד דוד וממנו התנוצץ אורו של משיח. רבי נחמן עצמו כתב יסוד דומה בליקוטי מוה"ר"ן (ב', ר), וז"ל:

"וכשאנו רואים אורך הגלות, ובכל יום אנחנו צועקים אליו ואינם נושעים, ויש מעמנו בני ישראל, שטועים חס ושלום בלבם, שכל התפילות חס לריק. אבל באמת כל התפילות, הצדיקים שובל דוד ודוד הם מעמנו אותם ומוקמים אותם ... ובזונו קומתה של השכינה מעט מעט, עד שישחלם שיעור קומתה, אז יבוא משיח".

רבי נחמן מוסיף כאן עוד נקודה. לא זו בלבד שהתפילות אינן נאבדות, אלא הן מצטרפות אחת לשניה וסוללות יחד את הדרך לקראת עולם טוב יותר.

תורה עם דרך ארץ לכתחילה!

הגובה למאמר "לא סופר-מן"

בשבו עיבור פורסם מאמר אותו כינה הכותב: "לא סופר-מן". במאמר זה תקף הכותב את תלמידי הישיבה הדתית הלאומית על כך שהם עוסקים בלימוד אמונה, משרתים בצבא, הולכים ללימוד לימודי חול, עובדים לפרנסתם, עושים חסד במקום ללימוד תורה כל הזמן, וחתם בשאלה כיצד יכול בחור סגולה להתחרות עם חכם חרדי שמקדיש את כל חייו לגמרא ולשולחן ערוך, ומדוע אנו מחלקים תפקידים ומשאירים את גדולי התורה אצלם ואצלנו יהיו ה"משלבים", כלשונם.
במקביל למאמר "לא סופר-מן" נכתבה תגובה, מאמר מקיף ומעמיק אך לא נותן תשובה מספיקה לענותו של כותב המאמר "לא סופר-מן", ועל כן באתי להציל את כבוד תלמידי הישיבות הסרוגות האבוד.
בראשית דבריי אציין שכותב המאמר הוא חבר שלי, וזוכר אני כאשר הייתי תלמיד בישיבה והוא היה בשיעורים צעירים את שקידתו בתורה ומשאו ומתנו באמונה עם הבריות ותמיד חיך עלה על שפתיו. אין בדבריו אלו פגיעה ח"ו בידדותי איתו ותמיד אחלל לו הצלחה בכל אשר יעשה ויפנה.

אך נאמר את הדברים בשפה ברורה: אין שום תחרות בינינו לתלמידי הישיבה החרדים! לא היתה תחרות, אין תחרות ואנחנו לא מתיימרים להתחרות איתם בשום דבר!

היחף הוא הנכון! מכיון שלימוד אמונה, שירות בצבא, לימודי חול, פרנסה כבוד ועשיית חסד כל כתחילה, על כן אנחנו מתגאים בשילוב זה.
מיותר כבר לציין דבר זה שהכותב נראה לא הפנים, שבעם ישראל שבט לוי הוא אחד, אך יש עוד אחד עשר שבטים. שבט לוי תפקידו ללימוד תורה כל הזמן, ללמד תורה את עם ישראל, ואילו שאר השבטים לא כך, אלא לשלב תורה עם דרך ארץ.
ההבדל הוא, שביציבור הדתי רוב בוגרי הישיבות עוזבים לאחר 5-6 שנים את הישיבה ומתפשטים את דרכם הלאה, ומיעוט תלמידים שחשקה נפשם ללימוד ככולל ולהמשיך בתורה בשאר חייהם נשארים. הכותב שאל במאמרו האם כל חובש כיפה סרוגה מקבל אוטומטית מוח של ר' חיים בריסקער, וזכרון של הרב עובדיה יוסף והתמדה של הרב אלישיב. התשובה היא ודאי שלא! מה שכותב המאמר לא מצליח משום מה להפנים גם כל חובש כיפה שחורה לא מקבל אוטומטית מוחות כאלו גם אם יהיה 20 שנה בישיבה! הישארות אוטומטית בתורה כל החיים לא מתאימה לכל בחור ואין הבדל אם הוא סרוג או חרדי. להיפך, דבר זה גורם לעיתים ליציאה לתרבות רעה ופריקת עול, ואכמ"ל ודי לחכימא...

יתרה מכך, הישארות בתורה כל החיים כשהבחור לא מתאים לזה לא רק שגורמת נזק לו (כי הוא סובל) וגורמת נזק כספי לישיבה (ואולי גם גזל למדינה שמשלמת לו מלגה סתם) אלא גם גורמת נזק לעם ישראל, כי אח"כ הוא יהיה ר"מ גרוע שלא אוהב את מה שהוא עושה ומשיך להזיק.

דעה

בוגר מחזור תשס"ג ולעבער עורך "אשכולות".

הנה עוד דבר שכותב המאמר לא מבין. אותם תלמידים שהם הרוב, שבאים כמה שנים לבנות אישיותם ואח"כ לצאת לחיי העולם, מן הסתם גם בתוך הישיבה אינם מסוגלים לשבת יום וליהל וללמוד. ללמוד כן, להתמיד כן, לעשות מבחנים כן, אך לא ברציפות כל היום, וזה בסדר. יש סדרים ויש הפסקות. מדוע שבהפסקות לא יעשו חסד, שיקדשו שם שמים? שיוכרו את עם ישראל? מה, שעה וחצי בגמ"ח ביום רביעי יזיק להם ללימוד ולהתפתחותם האישית? נו, באמת!

לפני חודש וחצי בליון 189 לפרשת כי תבוא נכתב כאן מאמר נגד הליכה לגמ"ח. שערוחתי סמרו שדקראתי את זה (ומזלו שאינני בישיבה כדי לתת למי שכתב אותו מוסר...)! שעה וחצי בהפסקת צהרים? הוא הביא סיפור שהזו"א הוכיח את ר' אברום שפירא למה התבטל מתורה ובה לקבל את פניו. נשים לב: הוא הוכיח רק את ר' אברום, כי ר' אברום יש רק אחד: "אחד היה אברהם", גדול דור מיוחד במינו. מי שבישיבה לא זו מהגמרא מבוקר עד ליל בלא להתבטל שניה מיותרת שלא ילך לגמ"ח. הוא מיוחד בדורו, כמה כאלה יש? אחד? שנים?

נחזור למאמר "לא סופר-מן". הכותב תקף גם את לימוד האמונה. שוב דיבר הכותב מחוסר ידיעה מובהק, ושכח שנב בישיבות חרדיות מאז ומתמיד היה סדר מוסר. חצי שעה ביום לא ללמוד אמונה? מסילת ישרים? חובת התלמידים? דבריו של כותב המאמר תמוהים מאוד. אינני מצליח להבין אותם.

הריני מוסר מודעה: תלמידי ישיבה יקרים! אל תבהלו! תהיו גאים בעצמכם! הליכה לגמ"ח בהפסקת צהרים, עשיית מבחני גרות, שירות בצה"ל, לימוד אמונה הם כתחילה! הם האידילא (ביגוד למה שנכתב במאמר נגד הגמ"ח!) זה מה שמתאים לרוב התלמידים, כי רובם אינם בדרגה של 18 שעות לימוד ש"ס ופוסקים ברציפות ללא הפסקה כמו שלומד הגרז"ן גולדברג. די כבר עם ההשוואות האלו לתלמידי הישיבה החרדים כאילו הם האידילא ואנחנו צריכים לשאוף אליהם. גם לציבור הסרוג יש גדולי תורה עצומים ששרתו בצה"ל, למדו אמונה ועשו חסד.

מכיון שרוב התלמידים אינם נשארים בתורה כל חייהם, גם פרנסת המשפחה בכבוד אינה מילה בונה. מי שיכול וחשקה נפשו להישאר בתורה כל חייו, אשריו שזכה! אלו הם מיעוט. רובנו כוננים לשירותנו, יוצאים ללימוד פרנסה ולשכלל את עולמו של הקב"ה גם בתחומים אחרים ומרגישים גאווה וסיפוק מלא במעשינו ולא נרתע ממאמרים כאלו ואחרים. לסיים, נזכור את דברי חז"ל במסכת אבות: "כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון" (פ"ב מ"ב), ונמשיך לעסוק בחסד כדי שיאמר עלינו: "ראו זה שלמד תורה, מה נאים דרכיו, מה מתקנים מעשיו".

תורה-מה תהא עליה?/אבי קלמנטינובסקי (ד')

הרב הירש טבע בעת האחרונה את האידאול של "תורה עם דרך ארץ" לאחר שאבד במשך הגלות. אכן אידאול גדול הוא, אך נראה שכשכאבו ליישמו בישיבות התיכוניות-משוהו השתבש. כבן הישיבות התיכוניות באתי לעזור על בעיות אלו. על אף שאינן קיימות בכל ישיבה ואף לא באותה מידה, יש לשים אליהם לב:

נקודה ראשונה:

גם הבעיה של תורה עם דרך ארץ הינה שתורה עיקר והשאר טפל. ללימוד שאר החכמות שתי מטרות: לימודים כדי לעבוד ולהתפרנס ובכך לאפשר את חיי התורה והמצוות וכן לימוד חכמות בשביל הבנת התורה וכדברי הגר"א המפורסמים. אך אין שום הצדקה למה שקורה במציאות שהעיקר טפל והטפל עיקר. ישיבות מתפארות בהישגיהם בלימודי החול - ציונים גבוהים במתמטיקה ובאנגלית, תכניות מצוינות ותארים, עבוד שלא ממש אכפת להם מה עם לימוד הגמרא והתנ"ך. גם התלמידים רוצים להשיג את המגמה הטובה ביותר ולהצטיין ב"מקצועות הנחשבים", אך במקצועות הקודש מספיק לקבל "עובר". אפשר לראות שלימודי החול, ובעיקר הנחשבים, נמצאים בתפוסה מלאה ובערונות, כשבשיעורי גמרא שואל הרב "מדוע באתי ואין איש, קראתי ואין עונה?". והדברים מזכירים את דברי רבי יהודה:

"אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משום ר' יהודה בר' אלעאי: בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים: דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכה עראי-זו וזו נתקיימה בידן. דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן ארעי-זו וזו לא נתקיימה בידן."

נקודה שנייה:

אכן כדי לעבוד ולהתפרנס בכבוד צריך תעודת בגרות טובה. אך גם בשביל תעודת בגרות טובה ואפילו מצוינת אין צורך בכבודו זמן רב כ"כ בשביל מקצועות החול. נכון שבמערכת החינוך הישראלית ישנן 12 שנות לימוד, אך אין צורך למלא את כולם בלימודי חול כפי שנעשה היום. ישנן מכינות קדם אקדמיות שאף חרדים שלא למדו לימודי חול משיגים תעודת בגרות מספקת בשביל האקדמיה די במהירות: שנה-שנתיים. זמן הוא משאב בחסר. הגדרתה של תורת הכלכלה היא ניצול המשאבים הנמצאים בחסר, החכמה היא ללוות את השימוש במשאבים י"פ הצורך. לענייננו-עדיף לנצל את הגיל הצעיר בעיקר ללימוד תורה, ולקראת היציאה לעבודה, כשהשכל כבר התפתח, לתת יותר זמן ללימודי חול כדי לסיים בזריזות את הבגרות.

נקודה שלישית:

אינני בא להשוות ישיבות חרדיות, אך רמת הלימוד בישיבות התיכוניות לכשעצמן במקצועות הקודש ירודה. ראשונים לא מכירים, ואחרונים-מאין דבר שמייחו? רק מלשמוע תוס' נהיה להם כאב ראש. רמה זו שמתחילה בגיל צעיר אינה מתפתחת עם הזמן למרות שהשכל כן. בנוסף, צורת הלימוד צריכה להיות שונה לחלוטין. הלימוד הוא כמו תוכי, ולא באמת מנסים להבין את הדברים בסברה, להקשות ולתרוץ. אדם חרדי שלא לומד מקצועות חול יכול לקבל את זה. אך תלמידי ישיבה תיכונית שבפיקיה ומתמטיקה עובד עם הגיון, עושה חשבונות ובודק במעבדה האם התיאוריה עובדת במציאות-קשה לו עם לימוד כזה של גמרא שאינו מוכן, ונראה תלוש מהמציאות ומההגיון. דבר זה מביא למצב שמתאר הרמב"ם לגבי הבנת אגדות חז"ל: "או לכפירה ככת השניה, או כראשונה שלא מחפשת הגיון בדברי חז"ל" וזו הכת ענן[ית הדעת יש להצטער עליהם לסכלותם]."

נקודה רביעית:

השאלה "למה ללמוד גמרא?" היא חזון נפרץ בישיבות התיכוניות. אין בעיה עם עצם השאלה ובורר שתלמידי ישיבה צריך להבין למה, אך כשהשאלה היא לאחר מעשה. כדברי ר' יוחנן לבני בתירה: "נתקע ואחר כך נדון". בישיבות התיכוניות השאלה נשאלת לפני מעשה: "הדעת היא גם וורטים לפרשת שבוע וספרי אמונה שהוציאו כל מיני רבאלי-אז זה מה שרוצים ולא גמרא. חסרה האמירה הברורה שגמרא לומדים כי זה רצון ה' וגמרא היתה עיקר העיסוק התורני בכל הדורות. לאחר מכן תשאלו שאלות."

נקודה חמישית:

גם במבחן התוצאה רואים שהחינוך אינו מספיק כדבעי. רבים וטובים מבוגרי הישיבות התיכוניות שיש בהם פוטנציאל לשבת וללמוד כמה שנים בישיבה-הולכים למכינות ולצבא, והפוטנציאל מתזכזבו. לא ח"ו שהם בהכרח יתקלקלו שם, אך כפי שהעיד קצין שעשה זאת ונשאר דתי נאמן - "לא התקלקלתי, אך הייתי יכול יותר להתגדר". בוגר הישיבה התיכונית יוצא עם משימים דף שלמד לבגרות (וגם זה רק המצוינים) ומכובן שלא יתור משהו ואולי קצת תוס' פה ושם, אומר "מה אני חרדי?" (כלומר: דתי לא חייב להקפיד על כל ההלכות), ומעלה אפשרות לשייך עצמו למגזר המומרים לדבר אחד כלומר ה"לא שומרי נגיעה". דברים אלה הם המשך ישיר לדברי ר' יהודה לעיל:

"אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משום ר' יהודה בר' אלעאי: בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים: דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך גגות דרך חצרות דרך קרפיפות כדי לפטרן מן המעשר."

כלומר: אם עושים את המלאכה קבע והתורה ארעי אזי מגיעים לידן כן שלא מרגישים צורך לקיים הכל ואפשר למצוא היתרים (לפחות אז עשו זאת בצורה שמבחינת ההלכה הפורמלית היבשה זה היה מותר...).

לסיום, אינני פדגוג ואת לימודי החינוך בקושי התחלתי. אך גלוי לעין כל שיש במערכת החינוך שלנו בעיות קשות ורציניות שאי אפשר לטאטא מתחת לשיטה. צריך לתקן מעוות זה, וכך נוכיח שאף שדרכנו כוללת את התוספת "עם דרך ארץ": איננו פוסחים על אף עשין מ"התורה", ולא נופלים בפסיק מאחינו החרדים.

ישיבות תיכוניות

דעה

או תיכון ישיבתי?

עבודה-מה תהא עליה?/נתן נתיב (ג')

ראשית כל, הדברים להלן אינם באים לקדש את מערכת החינוך הנוכחית, או לטעון כי כל הנעשה בה נכון. כידוע, מערכת החינוך כיום בלאו הכי נמצאת במצב קשה, והיא "לא מה שהייתה פעם..."-כך תמיד המבוגרים נוהגים לומר. החינוך התורני מושפע גם הוא בין היתר מכל ההזנחה, וכל מי שרוצה מוזמן בחום לשפר את המערכת על מנת שתמלא את ייעודה. אחרת, למה משקיעים בכס במכון הוראה? וודאי שאין זו סיבה לפסול את הדרך כולה.

אז נתחיל בכך שצעירים רבים בקרב בחורי הישיבות הדתיות מתמרמרים על כך שרמת לימודי הגמרא בישיבות התיכוניות פשוט על הפנים, ורבים מהם תוהים מדוע לא לשנות את מתכונת הלימודים לאותה מתכונת כמו בישיבות הקטנות רק עם הוספת מסלול אפשרי ל"הוצאת בגרויות. הרי הישיבה התיכונית במתכונתה הנוכחית מחנכת לבינוניות בלימודי גמרא. בוגר ישיבה תיכונית ממוצע שמגיע לישיבה גבוהה, בדרך כלל צריך להשלים פער גדול יחסית לבחור שסיים ללמוד ארבע שנים גמרא בישיבה קטנה. (לדעתי, מי שרוצה-מצליח להשלים. חוץ מזה, אצל רוב החרדים זה רק שלוש שנים).

אם כן, השאלה המרכזית שצריך לשאול היא: האם הישיבות התיכוניות באותה המתכונת של שילוב לימודי קודש וחול הן הכרח או שמא ניתן היה להסתדר גם בלעדיהן. וגם אם נניח שהן כורח המציאות, האם זו מציאות של לכתחילה או בדיעבד?

התשובה הפשוטה היא קודם כל, שאין ספק שהדרך המרכזית כיום המאפשרת לרוב בני האדם ליצור לעצמם מקום עבודה מסודר ומכובד שבעזרתו יוכלו להתפרנס בצורה יציבה, היא ללמוד לימודי חול ולהוציא תעודת בגרות. ולא, אין אפשרות שכולם יהיו רבנים, משגיחים, מוהלים וכדומה, לא תיתכן מציאות כזו שבה כולם יעסקו במקצועות הדת, משום שלאף אחד לא תהיה פרנסה בצורה כזו.

אך עדיין ניתן לשאול, הרי יש מספר מקצועות שמספקים פרנסה די בטוחה, ללא צורך בהשקעת ארבע שנים שלמות של למידה לבגרויות. איך? כפי שהזכרנו, ישנם דרכים אחרות להוציא תעודת בגרות או לחלופין ניתן להסתפק בתעודת לימודים כלשהי ממוסד מפוקפק כלשהו שמוכן ללמד אנשים ללא בגרות. ואת כל זה אפשר לעשות אחרי הרבה שנים של לימוד תורה. אמנם, אולי מבחר מקומות העבודה יצטמצם באופן משמעותי ולהיות רופאים כבר לא בא בחשבון, אבל העיקר ללמוד תורה, לא?

אפשר כמובן לדחות ולומר שלא כולם מתאימים ללימוד תורה במשך כל כך הרבה שנים, ואותם ה"לא כולם" בכל מקרה יצטרכו מינון נמוך יותר של לימוד תורה. אכן ישנם בימינו כל מיני נערים שלא מוצאים את עצמם בלימודי הגמרא המייגעים, והולכים למצוא את עצמם במקומות אחרים. רובם לא מסוגל לבצע אפילו את מסלול תעודת הבגרות המקוצר שהעלנו. אין ספק שמקומם של אנשים כאלה הוא בתחומים שונים בחיי המעשה, ועל ידי לימודי חול בצורה הדרגתית ורכישת מקצוע הם יוכלו להועיל גם לעצמם וגם לאחרים.

אך זו ודאי לא הסיבה היחידה שבגינה נוסדו הישיבות התיכוניות. הישיבות התיכוניות לא נפתחו רק בשביל מיעוט נערים חסרי מוטיבציה שלא מסוגל ללמוד. אז בשביל מה כן? כמו שכבר הזכרנו, המציאות אינה מאפשרת שכל עם ישראל יתעסקו בלימוד תורה כל היום. אחת המטרות העיקריות של עם ישראל היא לנהל חיי מדינה שוטפים, ואם חצי מהעם רק ילמדו תורה כל היום, המדינה פשוט תקרוס, כנראה. ואכן ישנה חלוקת תפקידים מאוד ברורה. (עייני דור דעה שבוע שעבר צד שמאל, לא המצאתי כלום!).

במצב אידיאלי של עם שומר תורה ומצוות, רוב העם אמור לעסוק בקיומה של המדינה אך עדיין מחויב בקביעת עיתים לתורה בצורה כזו או אחרת, כי מלימוד תורה אין פטור בדיוק כמו כל מצווה אחרת בתורה. לעומת זאת מיעוט של העם אמור להקדיש את כל כולו ללימוד תורה, ורצוי שלא יפסיק כלל מלימוד התורה, אלא יתחיל בה יומם ולילה. על כל פנים, כמו שכבר נכתב פה בשבוע שעבר, לעם ישראל יש צבא של למדנים. יהיו שיתווכחו ויאמרו שאין מספיק, אולם מה שבאמת עדיין אין מספיק, ואפילו בקושי, אלו הם אנשי ה'גם וגם', שלפי התיאוריה-רוב העם אמור להיות כאלו. טוב, רוב העם צריך גם לקבל חינוך איפשרו, לא? ואכמ"ל. (התיאוריה הזאת לא נכונה במקרה שרוב העם יישאר חילונית והם יהיו "הפראיירים" שיעסקו בקיומה של המדינה. אבל אנחנו לא רוצים להאמין שדבר כזה יקרה, נכון?)

(ואם כבר מדברים על פראיירים, שאלה פילוסופית למחשה- האם כמו שאמרנו, שבמצב האידיאלי אין מיעוט אנשים שעוסקים בתורה כל היום, ולכן יוצא מן מי שלא בחר בזה הדרך והחליט למצוא את עצמו בדרך השנייה לא הפסיד ואשרי ואשרי חלקו, לא הייתה לו אפשרות יותר טובה. או שמא נאמר: "אשרי מי שאומנתו בסם, ואוי לו מי שאומנתו ברוסקי" ודי-למבין. ולכאורה, לא הגיוני שכ"כ הרבה יהודים לא ישאפו מלכתחילה להיות בקבוצת המיעוט האידיאלית באותו מצב אידיאלי. או שמא נאמר שאני טועה והמצב האידיאלי אינו כזה? ...)

1 ברכות לה:

2 הקדמת הרמב"ם לפרק חלק אות ב'

3 ר"ה כט: